

JAARBOEK VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE

41

KON. NED. GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE
AMSTERDAM 1954

Commissie van Redactie: Dr. H. Enno van Gelder, Voorburg;
Dr. A. Gorter, Bilthoven; O. N. Keuzenkamp-Roovers, Groningen;
A. van der Wiel, Ede; Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta, Amsterdam.

Alle correspondentie betreffende redactie en administratie te richten
aan het secretariaat: Lange Voorhout 50, 's-Gravenhage.

EEN ACHTTIENDE-EEUWSE MUNTENVERZAMELAAR:
FERDINANDO GALIANI

door

H. H. ZWAGER

Er bestaan veel numismatische correspondenties die belangrijker zijn dan die van de Italiaanse abbé Galiani uit de achttiende eeuw, maar waarschijnlijk hebben er onder de verzamelaars van alle tijden niet veel geestiger en veelzijdiger brieven-schrijvers geleefd, dan hij. Econoom, geoloog, taalkundige, diplomaat, causeur, vriend van de Encyclopedisten, thuis in alle Parijse salons, behorend tot de Italiaanse zowel als tot de Franse litteratuur, het is geen wonder, dat de munten maar een klein deel van zijn briefwisseling beslaan. Toch bevat dat deel misschien enkele interessante gegevens over de verzamelgewoonten uit de achttiende eeuw, die zo afwijken van de onze.

Ferdinando Galiani (1728-1787) trok al in zijn jeugd door zekere ondeugende, maar ook wel geleerde geschriften de aandacht van zijn koning — die van Napels en Sicilië — en van de Paus. Op zijn drie en twintigste jaar schreef hij een belangrijk boek *Della Moneta*, dat, anders dan de titel zou doen denken, meer over economie dan over munten gaat. Een voorstudie tot dit werk was de academische verhandeling over de staat van de munt in de tijd van de Trojaanse oorlog, uiteraard — omdat er toen nog geen munten waren — ook meer economisch dan archaeologisch. Galiani's liefhebberij in de oudheidkunde blijkt wel uit zijn dertig jaar lange medewerking aan de publicaties van de Academie van Herculaneum, die hij op zijn zeven en twintigste hielp oprichten. En een geclassificeerde collectie stenen en mineralen van de Vesuvius, aangeboden aan Benedictus XIV („Heilige Vader, doe deze stenen in brood verkeren”), getuigt van zijn verzamellust. De hoge belangstelling voor al dit werk kreeg tastbare vorm in een reeks prebenden, waarvoor Galiani de lagere geestelijke wijdingen moest ondergaan. Dit was de enige relatie die hij ooit met de kerk heeft onderhouden.

Zijn element vond de kleine abbé — hij was 4½ voet hoog en uiterst beweeglijk — toen hij in de jaren 1759-1769 gezantschapssecretaris in

Parijs was. De deuren van Mme. Geoffrin, Mme. Necker, Mme. d'Épinay, baron d'Holbach en vele anderen gingen voor hem open. Diderot, d'Alembert en Grimm werden zijn vrienden, de „économistes” en fysiocraten zijn wetenschappelijke vijanden. Zijn geleerdheid en zijn anecdotes kwamen in de mode.

„Plato met de gebaren van Harlekijn”, zei Grimm. „Harlekijn met het hoofd van Machiavelli”, corrigeerde Marmontel.

De negentien jaar die hij na zijn terugkeer naar Napels nog vulde met brieven schrijven, studeren, verzamelen, zijn rechtersfunctie in het handelstribunaal en het beheer van de koninklijke domeinen, waren van een eindeloos terugverlangen naar Parijs doortrokken.

Een van de Parijse relaties met wie Galiani nog enkele jaren na 1769 in contact stond, was Joseph Pellerin (1684-1782), de bekende verzamelaar, wiens collectie van 32.500 antieke munten in 1776 door de toen blind geworden eigenaar aan Lodewijk XVI werd verkocht voor 300.000 francs. Hij woonde in de Rue de Richelieu, ook nu nog wel een numismatisch centrum. Tussen 1762 en 1778 verschenen van Pellerins hand tien 4° delen met een beredeneerde catalogus van zijn collectie, de geslaagdste poging tot een rationele classificatie der antieke munten vóór Eckhel, en van invloed op diens werk. Uit de serie brieven die Galiani tussen 1769 en 1772 aan Pellerin schreef, blijkt dat het gezichtsvermogen van de zeer bejaarde Pellerin toen al snel achteruit ging, maar dat hij nog wel eigenhandig een brief kon schrijven. Er is voortdurend sprake van Pellerins boeken, die merendeels verschenen waren en er verluidt nog niets over een voorgenomen afstand doen van de collectie.

In alle steden waar Galiani op zijn terugreis naar Napels doorkwam, moest hij voor Pellerin naar munten uitzien. De oogst was zeer gering. in Aix en Genua niets, in Florence een lijstje van een abbé Bracci, in Rome vrijwel niets door de concurrentie van de Franse verzamelaar en gentleman-dealer d'Ennery, die probeerde zilveren munten aan de beroemde kardinaal Albani te verkopen en voor zijn eigen verzameling alles te kopen wat hij miste, vooral contorniaten. In Napels vond Galiani enkele Romeinse koloniale munten, waarin de beide correspondenten geïnteresseerd waren, en — merkwaardig — een bronzen munt van Nola in Campanië, die voor uniek doorging, maar tegenwoordig algemeen bekend is. Deze ontging Galiani en kwam voor 36 frs. in handen van d'Ennery.

Voor alle munten die niet in het werk van Pellerin beschreven waren en waarvan men hoopte, dat ze hem zouden interesseren,

vroegen de kenners, zelfs naar tegenwoordige normen, hoge prijzen. Een groot contrast met wat Galiani van leken kocht.

Op een dag bracht een pachter van zijn abdij die tussen Paestum en Velia lag, hem een muntvondst: vijftig zilveren en twaalf bronzen munten van de Griekse steden van Zuid-Italië. „De imbecielen”, schrijft hij, „hadden ze, om ze schoon te maken, onbarmhartig opgewreven en voor het merendeel bedorven. Gelukkig was er niet veel aan verloren, daar de munten al bekend waren”. Een heel andere preoccupatie dan verzamelaars nu zouden hebben. Galiani kocht het grootste deel voor de zilverwaarde en stuurde elf van de mooiste stukken naar Pellerin voor 22 frs. De sprinkhaan die hij, blijkbaar voor het eerst, als bijteken op een stater van Metapontum zag, met op de andere kant de Apollofiguur met een lange lauwertak („une figure paraît arracher et couper une jeune plante!”), gaf hem de indruk, dat die munt wel in een zeer ongelukkig jaar moest zijn geslagen.

Galiani's eigen belangstelling ging vooral naar munten van de Romeinse keizers uit. Hij verzamelde „suites” op formaat. Vooral zijn serie „grote bronzen”, van sestertii en koloniale munten door elkaar, ging hem ter harte. Zij telde 1800 stuks, maar was volgens de eigenaar nog „très pauvre”. Daarom zag hij liever dat Pellerin hem munten in ruil voor zijn zendingen stuurde, dan geld. Pellerin had een suite doubletten in „grootbrons”, waaruit Galiani maar al te graag sestertii van Vitellius, Pertinax, Geta en Gordianus II had, en een koloniale munt van Diadumenianus. Pellerin was er echter niet gul mee en zond liever geld of doubletten die hij eerder kwijt wilde en waar Galiani dan soms ook heel blij mee was, vooral als ze van Griekse koloniën waren.

Het was moeilijk Pellerin iets te sturen dat hij nog niet had. Een enkele keer kwam er iets uit de grond, maar dan was het vaak duur, want, hoewel er niet veel numismatische belangstelling in Napels bestond, „er is altijd nog iets over voor de dingen die met ons koninkrijk in verband staan”. Een buitenkansje was een vrijgekochte slaaf uit Tunis die een paar munten had meegenomen. Er was er een bij van Carthago met Latijnse letters, die meteen naar Parijs werd opgestuurd. Maar soms ging een koop niet door, zoals die van „een unieke munt van Posidonia met de Griekse legende en een etruskisch opschrift helemaal aan de kant”. (Men vraagt zich af wat Galiani bedoelt, en elk geval kreeg hij hem niet voor de geboden 36 frs.). En zoals die van een koloniale bronzen munt van Tiberius en Drusus, waarover twist ontstond met een vertegenwoordiger van d'Ennery. Deze wist

hem tijdens de onderhandelingen van de eigenaar los te krijgen, maar moest beloven, hem voor de betaalde (hoge) prijs aan Pellerin door te verkopen.

Ook raakten er wel munten weg. Een doos met 120 zilveren exemplaren van drie verschillende typen, het beste deel uit een vondst van enkele honderden stuks, was aan Pellerin gestuurd, die uit het geheel zijn conclusies moest trekken en dan zo veel mogelijk stukken aan liefhebbers verkopen. Aan deze zending waren nog een mooie stater van Croton (18 frs.) en twee keltiberische munten van Augustus (à 20 frs.) toegevoegd. Alles ging verloren. De keltiberische munten waren van de „Engelse consul” die zijn hele collectie Romeinse bronzen munten naar Engeland verkocht had. Waarschijnlijk bedoelt Galiani zijn vriend Hamilton, de beroemde gezant en echtgenoot van Lady Hamilton, die enkele malen zijn Griekse vazen en andere oudheden van de hand heeft gedaan en zo zeer heeft bijgedragen tot het bezit van het Brits Museum en het fortuin van Josiah Wedgwood, die de vazen imiteerde.

D'Ennery is de zondenbok van deze correspondentie. Hij geeft waardeloze en zelfs valse munten in ruil voor goede. Geregeld moet de jaloerse Pellerin ervan overtuigd worden, dat de onmiskenbare successen van zijn concurrent niet eerlijk bereikt zijn. „De meeste kabinetten in Italië zijn tegenwoordig in handen van edellieden die er niet van houden en geen verstand van munten hebben. Uit vrees dat ze gestolen worden, laten zij ze niet zien en deze methode is voortreffelijk om ze te laten stelen, want men ontdekt de diefstal pas na verloop van jaren. Als de heer d'Ennery dus de een of andere bewaarder getroffen heeft, die het heeft goedgevonden, hem het beste uit het kabinet van zijn vorst te geven, kan hij goedkoop unieke stukken gekregen hebben... Bovendien”, verontschuldigt Galiani zichzelf, „is het zeker dat wat d'Ennery uit Italië heeft meegebracht, niet te koop was en het is goed, bij wijze van spreken onder de grond vandaan gehaald. Men heeft een buitenlander gezien die weer wegging en men heeft een smokkelhandeltje geriskeerd, dat men niet met een medeburger had durven wagen”. En met een vreemde conclusie besluit Galiani: „Als U in Italië komt, zult U nog meer bereiken dan d'Ennery, U zult meer munten meenemen dan hij heeft meegenomen, en U zult ook aller achting, bewondering en liefde meenemen.”

In het begin van 1772 stokt de correspondentie. Reeds eerder werden de brieven, zegt Galiani, zo zeldzaam als munten van Pertinax

en Pescennius Niger. Het verminderde gezichtsvermogen van Pellerin zal er de oorzaak van geweest zijn.

Tot zijn dood heeft Galiani doorverzameld. De koning van Napels heeft zijn grote collectie antieke munten niet voor 6000 zilveren dukaten willen overnemen van de executeurs-testamentairs die toen, volgens Galiani's beschikking, de verzameling hebben verspreid, evenals zijn andere antieke kunstvoorwerpen. Alleen Galiani's familiepapieren zijn bijeengebleven. Zijn verzamellust is door een van zijn biografen een voorwendsel genoemd om zijn luiheid te cultiveren. Inderdaad heeft Galiani zichzelf herhaaldelijk een luiaard genoemd. Zijn het echter meestal de luiaards die zich over hun luiheid beklagen? Het schijnt rechtvaardiger in de numismatische belangstelling van de abbé een bewijs te meer van zijn veelzijdigheid te zien.

Bibliografische aantekening

De belangrijkste werken van F. Galiani: *Della Moneta*, 1751; *Dialogues sur le commerce des bleds*, 1770; *Socrate immaginario* (idee van een opera buffa, uitgewerkt door G. B. Lorenzi 1775); *Del dialetto napoletano*, 1779; *Dei doveri dei principi neutrali*, 1782 (volkenrechtelijke studie). Keuze en bibliografieën in: F. Nicolini, *Il pensiero dell' abate Galiani*, Bari 1909 en F. Flora, *Le più belle pagine dell' abate Galiani*, Milano 1927. Brieven: *Lettere de l'abbé Galtani*, éd. Asse, Paris 1881-2, 2e éd. 1903; *L'abbé G. Galiani, Correspondance*, éd. L. Perey et G. Maugras, Paris 1881, 2e éd. 1890; (de beste editie, waarin 14 brieven aan Pellerin); F. Nicolini, *La signora d'Epinay e l'abate Galiani, Lettere inedite*, Bari 1929; *Lettere di Ferdinando Galiani al marchese B. Tanucci*, Firenze 1880. Over Galiani en Frankrijk: Ste. Beuve, *Causeries du Lundi II*; J. Rossi, *Galiani in France*, New York 1930; Maria Valania, *L'abbé Galiani et sa correspondance avec Mme. d'Epinay*, Milan 1932; L. Magnotti, *L'abbé F. Galiani, ses rapports avec la France*.

Verder talrijke moderne artikelen en boeken over Galiani als econoom. Talrijke gespecialiseerde artikelen, critische en geannoteerde uitgaven van Galiani's werken, ook inedita, door F. Nicolini. Oudere biografische schetsen van L. Diodati (Napels 1788), S. Mattei (Napels 1879) en in de inleiding tot de correspondentie door Perey en Maugras.

Pellerin's werk: *Recueils de médailles des rois, peuples, villes &c, avec suppléments, lettres, additions*, 10 vol., Paris 1762-78. Over hem *Nouvelle biographie générale*, Paris 1862 en E. Babelon, *Traité des monnaies grecques et romaines*, 1e partie, vol. I, Paris 1901. •

SUMMARY

An 18th century coin collector: Ferdinando Galiani — Among the many letters of 18th century numismatists those of the abbé Galiani are the wittiest. Galiani, since his early years an ardent archeologist and historian, was secretary to the Naples embassy at Paris in the years 1759-1769. After his return to Naples, he maintained for some years an assiduous correspondence with the famous French collector and numismatist Joseph Pellerin, whose collection of 32,500 pieces was bought by king Louis XVI. He was instructed by Pellerin to buy ancient coins in Italy, but was hampered by the more successful efforts

of the French collector and gentleman-dealer D'Ennery: repeatedly he accuses him of sharp practices. In 1772 the correspondence — full of amusing particulars about contemporary collectors and their rather unscrupulous methods — ceases. Galiani continues, however, to enlarge his own extensive series of Roman and Greek imperial coins. After his death, his collection was offered in vain to the king of Naples and was unfortunately dispersed.